

בס"ד

העבודה והמוסר שצריך ללמוד מאכילת המן!!!

« מה היתה הנסיון במן?? »

כתוב בפרשתנו ויאמר ה' אל משה, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, למען אנסנו הילך בתורתם אם לא (שמות טז, ד).

בדברי התורה הק' מבואר, שנתנית המן לישראל לא היה למטרת האכלת בני ישראל מזון ולחם בארץ ציה שלא ימותו מחוסר אוכל לנפשם, כי לכך יש לו להקדוש ברוך הוא אופנים אחרים איך לסדרם, כמו שאנו רואים שמשה רבינו התקיים ארבעים יום וארבעים לילה ללא אוכל ושתייה, וביכולתו של הקב"ה לעשות נס כזה לכל עם ישראל.

אלא מטרת ירידת המן - אומרת התורה הק' - היתה בכדי לנסותם לראות אם ישמרו המצוות התלויות בו. וכעת עלינו להתבונן ולבאר מה היה ענין הנסיון במן.

רש"י הק' פ' שהנסיון היתה אם ישמרו מצוות התלויות בו במן, כגון שלא יותירו ממנו עד בוקר ושלא יצאו בשבת ללקוט. אולם הרמב"ם הק' עליו, שבמשנה תורה נאמר המאכלך מן במדבר וגו' למען נסתף (דברים ח, טו), ולא נאמר שם 'התשמור מצוותי', משמע שהמן עצמו היה הנסיון, ולא שהקב"ה נתן עם המן מצוות כדי לראות אם יקיימום.

עוד יש להקשות על פירש"י, שבפסוק משמע שה' אמר שינסה את ישראל אם ילכו בדרך התורה אם לאו, ולפי רש"י היה הנסיון רק על שתי מצוות, שלא יותירו ושלא ילקטו בשבת, ומה שייך לכל המצוות.

ובשפתי חכמים מוסיף להקשות, שלכאורה רש"י הק' סותר את עצמו, שעל הפסוק 'וְיָזְכְּרֶתָ אֶת כָּל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכָךָ ה' אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמִדְבָר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְךָ הַתְּשׁוּמָה מִצְוֹתַי אִם לֹא (דברים ח, טו) מפרש רש"י: 'התשמור מצוותי', שלא תנסהו ולא תהרהר אחריו. מבואר בדבריו, שלא היה הנסיון רק על קיום המצוות התלויות במן, אלא נסיון כללי שלא יהרהרו אחרי הקב"ה.

« מה היתה הנסיון במן?? »

תמיהות אלו יתורצו עפ"י הגמרא (סוטה מח): שא"י בזה"ל: 'תניא רבי אליעזר הגדול אומר, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמונה'. והכוונה בזה, כי אין לו מספיק ביטחון בהקב"ה שיהיה לו מה לאכול.

והנה כשהקב"ה ציוה לכלל ישראל שלא להותיר ממנו עד בוקר, לא היה כאן סתם ציוו בבחינת 'חק', היה טמון בזה נסיון גדול באמונה ובטחון, וכדברי הגמ' הנ"ל, שהרי קשה מאד לבן אדם לרוקן את כל תכולת מזונו במשך היום, וללכת לישון כשאינו יודע ואין לו פת בסלו מה יאכיל מחר לו ולעולליו הקטנים.

ועד"ז היה הנסיון של לא לצאת ללקוט את המן בשבת, שהרי היה להם להתחזק מאד באמונה, שהאוכל לא יתקלקל ולא יתליע עד למחר במוצש"ק.

נמצא דבאמת דברי רש"י הק' מכוונים היטב, ולא קשה כלום, כי אין הכוונה בפירושו לנסיון בשתי מצוות פרטיות שהגיע באמצעות האכלת המן, אלא הכוונה לנסיון באמונה ובטחון כללי שהמן הזמין להם.

ולכך נאמר על כך הַלֵּךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא (שם), כי יסוד דרך התורה הוא אמונה שלמה בהש"ת, וכשאנו דואג למחרת מראה את אמונתו החזקה והתמימה בה'.

וא"כ הם הם דברי הרמב"ן שאחרי שהק' על דברי רש"י הק', כתב לבאר בזה"ל: "...אבל הוא כמו שאמר המאכלך מן במדבר אשר לא ידעון אבתיך למען עניתך ולמען נסתף להיטבך באחרייתך (שם), כי נסיון הוא להם שלא היה בידם מזון, ולא יראו להם עצה במדבר רק המן, שלא ידעו מתחלה, ולא שמעו מאבותם, ויורד להם דבר יום ביומו וירעיבו אליו, ועם כל זה שמעו ללכת אחרי השם לא לחם", עכ"ל.

ועד"ז ביאר ג"כ הכלי יקר, את דברי רש"י הק', כמ"ש בזה"ל: "...וכל זה נאמר על מדת הבטחון כי אם לא יותירו ממנו, זהו מופת שהם שלמים במדת הבטחון, כי מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמונה, וכן אם לא יצאו בשבת ללקוט הרי הם בטוחים שמה שלקטו אתמול יספיק להם גם ליום המחרת, ואז ילכו בתורת, כי מי שאינו שלם במדת הבטחון מכלה כל ימיו לאסוף ולכנס ומתי יעשה לבית ה' לעסוק בתורה, כנודע מדרכי רוב העולם ההולכים אחר ההבל וההבלו, ועסק התורה טפל אצלם", עכ"ל הנפלא.

היוצא לנו מדברים הללו, שעם ישראל היו במדבר הגדול ארבעים שנה, בכל השנים הללו מזונום היה מצוי בידם, איש איש לפי מספר נפשות ביתו, ללא עמל וללא יגיעה, מלבד הטירחת הקטנה של נטילת המן מסביבות המחנה, בכל השנים האלו, לא אירע ולו פעם אחת שירד מהשמים מן יותר מהנצרך לכלכלת אותו היום, מלבד בעש"ק לכבוד שבת, מי שניסה לשמור את המן ליום המחרת, גילה שהמן התליע ולא נותר בידו כולם, מציאות חיים זו היוותה לכלל ישראל ניסיון גדול מאוד, הם אמנם קיבלו כל שהיו צריכים, אך היו חייבים להשליך את יתבם על הקב"ה באופן מוחלט.

« נסיון של קבלת מוסר ה" מידי יום ביומו!! »

הגמרא ביומא (עה). שואלת, כתוב אחד אומר וברדת הטל על המחנה לילה ירד המן עליו (במדבר יא, ט), מכאן שהמן ירד בתוך המחנה, וכתוב אחר אומר ויצא העם ולקטו (שמות טז, ד), מוכח שיצאו חוץ למחנה בכדי לאספו, ובכתוב השלישי נאמר שטו העם ולקטו (במדבר יא, ח), שהלכו לשוט בדרך רחוקה ללקוט המן, ואם כן היכן ירד המן בסופו של דבר, במחנה, סמוך לו מבחוץ או הרחק מן המחנה.

עוד שואלת הגמרא, שאנו מוצאים שלש לשונות בתורה על המן, כתוב אחד אומר הוא הלקחם אשר נתן ה' (שמות טז, טו), ומלשון 'לחם' משמע שהיה אפוי ומוכן לאכילה. בכתוב השני נאמר ועשו אתו עגות (במדבר יא, ח), משמע שהיה חסר אפיה וישראל הם שהיו צריכים לעשות ממנו עוגות. ובפסוק

השלישי נראה שהיה כחיטים שיש לטחנם ע"מ שיהיו ראויים לאכילה, שנאמר וְטָחְנוּ בְרָחִים אוּ דָכוּ בַמְדָּכָה (במדבר י"א, ח).

והגמרא מבארת, שאכן היו שלש מקומות חלוקות איפה שהמן ירד, וגם היה המן יורד בג' סוגי אופנים. שלצדיקים ירד המן על פתח בתיהם בהישג יד, והיה מוכן לאכילה בלא כל טרחה. עבור הבינונים ירד המן מחוץ למחנה, וכן היה מחוסר אפיה כך שהוצרכו מעט טרחה להכינו לאכילה. ואילו הרשעים היו צריכים ללכת למרחק להביא לחמם, וגם הוכרחו לטחנו או לדוכו בטורח, ולאחר מכן לאפותו, ורק אז יכלו לאוכלו.

עפ"י דברי רז"ל אלו מיישבים המפרשים את דברי רש"י, שעל הפסוק 'דבר יום ביומו' פירש רש"י 'צורך אכילת יום ילקטו ביומו, ולא ילקטו היום לצורך מחר'. ויש להבין, שלפי זה יש לכתוב 'אוכל' יום ביומו, ומדוע אומר הפסוק 'דבר' יום ביומו.

אומרים הבעלי המוסר, שבכל יום ברדת המן יכול היה האדם לדעת איפה אוהז הוא בעבודת ה', אם קיבל את המן קרוב לביתו ומוכן לאכילה - אשרי חלקו, ועליו רק להמשיך בסדר עבודתו ולא ליסוג ממנה. שונה הדבר כאשר ירד רחוק מעט, ולא היה ראוי לאכילה מיידית הרי זה סימן שעליו להשתפר ולהיטיב דרכיו, ושבשמים אין רוויים נחת מהתנהגותו העכשווית ונדרש לשנותה בהקדם. ולכן נאמר בכתוב שהמן ירד 'דבר' יום ביומו, כי היה כ'דברי מוסר' יום-יום בכדי שכלל ישראל יתעלו ויתרוממו.

אכן, ראו ישראל בדרכי ירדת המן כיצד הקב"ה ממציא לבוטחים בו את כל צרכיהם ללא טורח ועמל, ונתנו אל ליבם לדעת כי הם תלויים ועומדים בחסדי ה' בכל עניניהם.

אולם לקבל הטפת מוסר כל יום אינה מן המלאכות הפשוטות שבמקדש, וגם בכך הוצרכו ישראל לעמוד ולקבל התוכחות באהבה, וגם בכך מתבטא ה'אנסנו' שהיה במן. על דבר זה שיבח הקב"ה את כלל ישראל כה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אֲהַבֵּת כְּלוּלְתַּיִךְ, לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה (ירמיהו ב' ב).

« כפי האמונה בהקב"ה כך הוא הפרנסה! »

המלבי"ם מדייק על פי דרכו בפרשת המן, כתוב אחד אומר וַיִּמְדוּ בְעֵמֶר וְגו' אִישׁ לְפִי אָכְלוּ לֶקֶטוֹ (שמות טז, יח), וכתוב שני אומר וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיֹּתֵרוּ וְגו' וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בְּבֶקֶר בְּבֶקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוּ וְחָם הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּנְמָסוּ (שמות טז, כ-כא), וצ"ב, למה בתחילה כתוב אִישׁ לְפִי אָכְלוּ, ואח"כ כתיב אִישׁ כְּפִי אָכְלוּ.

ומבאר המלבי"ם, שהפירוש של 'איש לפי אכלו' הוא, איש לפי הראוי לו שיאכל, משא"כ הפירוש של 'איש כפי אכלו' הוא, איש לפי מה שאכל בפועל. וכונת התורה

הק' בזה היא, דמעיקרא אכן הזמין הקב"ה לכל איש ואיש כמה שמגיע לו באמת ע"פ דרגת צדקותו (וכנ"ל), אולם, אחרי שדתן ואבירם לא שמעו אל משה והותירו ממנו עד בוקר, היינו שצמצמו מאכילתם היום ושיירו למחר כי לא האמינו למשה רבינו, והם נענשו שהתליעו כל מאכלם, אז לא רק שהתליע כל מה שהשאירו, אלא גם נענשו שלמחרת לא קיבלו אלא כפי מה שאכלו אתמול ולא יותר, עיי"ש עוד בזה.

ומבאר הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל (בספרו לב אליהו), כי כן הקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, וכמ"ש בְּרוּךְ הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּה' וְהָיָה ה' מִבְּטָחוֹ (ירמיהו י"ז, ז), פירוש, לפי מדה שהוא בוטח בה' לפי מדה זו 'והי' ה' מבטחו', וכן הוא אומר ה' צִלְףָּה (תהלים קכ"א, ה), ואחז"ל (לא ברור המקור, אבל הובא בספרה"ק בשם המדרש) מה הצל הזה אם אתה מראה לו אצבע אחד הוא מראה

לך אצבע כנגדך, ב' אצבעות הוא מראה לך ב' אצבעות, כך לפי מה שאתה נוהג עם בוראך מתנהג עמך.

וכע"ז מציינו בענין השמטת הארץ בשנה השביעית, דהנה כתוב וַיִּתֵּן הָאֶרֶץ פְּרִיָּהּ וְאָכַלְתֶּם לְשִׁבְעָה וַיִּשְׂבַּתֶּם לְבִטַח עֲלֶיהָ (ויקרא כה, יט), ופירש"י, 'ואכלתם לשובע, שאף בתוך המעיים תהא בו ברכה' ע"כ, והיינו אוכל קימעה ומתברך במעיו, ואח"כ כתוב וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וְגו', וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים וְגו' (ויקרא כה, כא).

וכתב גם בזה המלבי"ם, שהברכה השני' של 'ועשת שלש השנים' קרובה להיות בטבע, וזה במדרגה פחותה מן הראשונה, כלומר, הדצדיקים שאינם שואלים מה נאכל בשנה השביעית, הם ראויים לנס ממש שאוכל קימעה ומתברך במעיו, אבל אותם בני אדם ששואלים 'מה נאכל בשנה השביעית' הם כבר זקוקים לטבעיים של כמות תבואה גדולה וקצירה וטחינה, ופחד מפני השוללים וכו'.

וכך ביאר ג"כ בספורנו, וז"ל: "ואכלתם לשובע, שיהיו הפירות רבי המזון כענין שהי' בעומר (המן) שהי' מספיק לגדול כמו לקטן, כאמרם ז"ל אוכל קימעה ומתברך במעיו, ויספיקו פירות הששית לשביעית וכו', וכי תאמרו מה נאכל, כאשר יסופק זה אצלכם ולא תבטחו שיהי' המעט מספיק באיכותו, ועשת את התבואה, באופן שתשבע עין מראות ותראו שיספיק הכמות", ע"כ.

עכ"פ רואים שיש כמה סוגי ברכות, יש ברכה בשדה, והיא הפחותה, כי צריכים לקצור בכפלים, ולדוש כפלים, ולטחון כפלים, ויש ברכה בגורן, ויש ברכה בעיסה, ויש ברכה במעיים שאין בזה טירחה כלל והיא הגדולה ביותר, כל אחד מקבל ברכתו לפי מדת בטחונו בהשי"ת.

« ניסי המן ונסיון המן לדורי דורות!!! »

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (בספרו שיחות מוסר), מביא את דברי המכילתא שכתוב בזה"ל: "כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנְחַם הָעָם (שמות יג, ז), אמר הקב"ה, אם אני מכניסין דרך פשוטה, עכשו הן מחזיקין בשדות ובכרמים ובטילין מן התורה, אלא הריני מקיפן למדבר ארבעים שנה ויאכלו אח המן וישחו מי באר והתורה מתישבת בגופן. מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר, לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן וכו'", עכ"ל.

וא"כ, הרי התורה הק' ניתנה לדורשה בכל דור ודור, והיא נצחית, וא"כ גם אם כבר תמו אוכלי המן בפועל, עדיין מוכרחין לומר שיכול כל אחד ואחד להגיע לדרגה זו, להיות אוכל ושותה מן המוכן, ושהיה לבו פנוי כולו לעסוק בתורה, כאחד מבני דור דעה אוכלי המן.

ובאמת מקרא מלא דיבר הכתוב בפרשת המן גופה, שכתוב בתורה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה מֵלֵא מֵלֵא הָעָמָר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְתָּ דְרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת הַלָּחֶם אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים אֲתָכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאֵי אֲתָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (שמות טז, לב), ופירש"י, 'בימי ירמיה, כשהיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה, מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם וכו' בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחים יש לו למקום להכין מזון ליראיו'.

נמצא, שציווי זה - להניח למשמרת צנצנת המן - בא ללמדנו, שנס המן לא היה רק לשעה, ולצורך דור המדבר בלבד, אלא היה אות לישראל בכל הדורות, כי אין להם לדאוג את דאגת הפרנסה ולהתבטל בגללה מן התורה, אלא כל הרוצה לעסוק בתורה יעסוק, ומזונו מובטח לו והרבה שלוחים למקום.

"... שנס המן לא היה רק לשעה, ולצורך דור המדבר בלבד, אלא היה אות לישראל בכל הדורות, כי אין להם לדאוג את דאגת הפרנסה ולהתבטל בגללה מן התורה, אלא כל הרוצה לעסוק בתורה יעסוק, ומזונו מובטח לו והרבה שלוחים למקום..."